

6. Hafta: 1969 Seçimleri ve Adalet Partisi İçinde Bölünme

1969 Genel Seçimleri katılımın %64.3 gibi ülke standartlarının oldukça altında bir oranda gerçekleşmesiyle dikkat çekmiştir. En fazla oy almış iki parti olan Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin, 1965 seçimlerine kıyasla oy kaybettikleri gözlenmiştir. Adalet Partisi'nin %52.8 olan oy oranı %46.5'e; CHP'nin %28.2 olan oyu da %27.3'e düşmüştür. Güven Partisi ise kurulmasının ardından 2 sene geçtikten sonra girdiği ilk seçimde %6.58 oy almıştır. Türkiye İşçi Partisi 1965 seçimlerine kıyasla oy oranında belirgin bir düşüş yaşamasa da 1965 seçimlerinde uygulanan Milli Bakiye Sistemi'nin etkisiyle sahip olduğu 15 milletvekili sayısı söz konusu seçim usulünün terk edilmesi sonrası 2'ye düşmüştür.

Seçimlerin ardından hükümeti kurma görevi Demirel'e verilmiştir ancak yeniden başbakan olan Demirel henüz seçim zaferini bile kutlayamadan partisinin bölünmesi ihtimaliyle karşı karşıya kalmıştı. 1969 seçimleri öncesinde başlamış olan ve bir süredir devam eden parti içindeki gruplaşma ve çekişme, seçim sonrasında had safhaya ulaşmış durumdaydı. Bu gerginliğin kaynağında, Demokrat Partili siyasetçilerin affı meselesinde AP'nin oynaması gereken rol ile ilgili yaşanan uyuşmazlık bulunmaktaydı. AP'nin içinde bulunan ve gelenekçi kanat olarak bilinen ekip (ki bu grubun başını Ragıp Gümüşpala'nın vefatı sonrası gerçekleşen genel başkanlık yarışında Süleyman Demirel'in rakibi olan ve parti içindeki gelenekçi-mukaddesatçı çizginin temsilcisi kabul edilen Sadettin Bilgiç çekmekteydi) AP'nin Demokrat Parti'nin varisi olma iddiasına yaraşır bir tavır ve duruş sergilemekten uzak olduğunu ileri sürmekteydi. Buna göre Adalet Partisi, Demokrat Partili siyasetçilerin 27 Mayıs askeri darbesi sonrası siyasi yasaklı hale gelmelerinden doğan boşluğu doldurmak ve yasaklar sona erinceye kadar bir tür "emanetçilik" yapmak üzere kurulmuş olmasına karşın Süleyman Demirel'in genel başkanlığa gelmesinden sonra bu misyonunu ihmal etmeye başlamış ve giderek Demokrat Parti ile olan organik bağlarını ve var oluşunu ona borçlu olduğunu unutarak yeni ve kendine özgü bir siyasi parti görüntüsü sunmaya yönelmişti. Demirel, Demokrat Parti'nin gerçek temsilcileri emaneti devralana kadar emanetin başında duran kişi olma rolünü benimsemiş değildi. Nitekim partiyi de kendi isteği yönünde yeniden dizayn etmekteydi. Bu nedenle eski Demokrat Parti mensupları üzerinden Adalet Partisi'ne yönelen bir hak iddiasını da kabul etmiyordu. İşte böylesi bir ortamda ortanın solu söyleminin CHP'de yarattığı yarılmaya benzer bir yarılma, Adalet Partisi'nde "emanetçilik" misyonuna dair ortaya çıkan gerginlik etrafında derinleşti. Gelenekçi-mukaddesatçı-DP mirasçılığı misyonuyla hareket

eden AP mensupları, mahkûm olmuş ve siyaseten yasaklanmış DP'liler için af çıkarılması konusunda parti yönetimi üzerindeki baskılarını arttırdılar.

Ancak af meselesinin hayata geçirilmesi halinde, Demirel, silahlı kuvvetlerin bundan memnun olmayacağına dair ciddi şüphe ve kaygı içindeydi. Demirel, sivil iktidarın yeni yeni kendi ayakları üzerinde durmaya ve kendini konsolide etmeye başladığı bir atmosferde, askerlerin yeniden müdahale etmesine fırsat sunacak bir ihtimali hayata geçirmeyi; dolayısıyla askerle karşı karşıya gelmeyi hiç arzu etmiyordu.

Af meselesi 1969 Seçimleri öncesinde Meclis'te görüşüldü. CHP ile kurulan temaslar ve uzlaşmalar neticesinde af yönünde karar çıktı fakat bu kararın parlamentonun çift kanatlı yapısı gereği Senato'dan da geçmesi gerekmektedir. Bu noktada Demirel, bir manevrayla, kararın "Senato'da görülmesi işinin seçimlerden sonraya bırakılması" yönünde tavır almıştır. Bu açıdan seçimi beklemenin hem kendisi adına bir nevi güvenoyu ve kendini kanıtlama fırsatı sunduğuna inanmakta; hem de askerlerin bu konuda duyduğu huzursuzluğa ilişkin kendisine gelen mesajlara dair temkinli hareket etme olanağı doğurduğunu düşünmektedir. Çünkü TSK, henüz 10 yıl dâhi geçmeden tekrar başa dönülmesini, bir anlamda "27 Mayıs'ın restorasyonu" olarak görmekte ve buna göz yummayacağını ima eden mesajlar vermektedir.

Demirel'i orta yolu bulmaya iten bu faktörler, 1969 seçimleri sonrasında parti içindeki kavganın da derinleşmesine yol açmıştır. Sadettin Bilgiç'in başını çektiği ekip, Demirel'in Demokrat Parti ile herhangi bir ilişkisi olmadığını, DP'nin sağladığı ortamda, kendisine hizmet edecek tarzda bir siyaset devşirmeye de hakkı olmadığını ileri sürerek parti yönetimine açıktan muhalefet etmeye başladılar. Hükümeti kurmuş olan Demirel, 1970 yılının başında bütçesini açıklayınca bu ekibin bütçeye red oyu verdiği görüldü. Adalet Partisi içinde, kendi partisinin kurduğu hükümetin bütçesine red oyu vererek parti içindeki bölünmeyi aleni hale getiren bu grup siyasi tarihimizde 41'ler olarak anılmıştır. Bütçe oylaması sonrası 41'lerden kimi partiden istifa etmiş, kimi ise ihraç edilmiştir. 41'ler Hareketi'nin vardığı nihai nokta Adalet Partisi'nden ayrılan muhaliflerin 1970 yılının Aralık ayında kurduğu ve adı itibariyle misyonunu büyük ölçüde ele veren Demokratik Parti olacaktır.

Demokratik Parti kurucuları, Demokrat Parti'nin gerçek mirasçılarının kendileri olduğunu ileri sürmüşlerdir. Nitekim Demokrat Parti'de başat roller üstlenmiş kişilerin yakınları –Celal

Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy, Adnan Menderes'in oğulları Yüksel ve Mutlu Menderes gibi-partinin kurucuları arasında yer almıştır. Genel başkanlığa ise Ferruh Bozbeyli getirilmiştir.

Adnan Menderes gibi kült ve adının sembolik kapitali yüksek bir kişinin oğullarının Demokratik Parti'nin kurucuları arasında yer almış olması Adalet Partisi'ne yönelik güçlü bir mesaj olarak algılanmıştır. Bu sayede kendilerini kategorik olarak Adalet Partisi'nden ayırabilmiş; AP'nin temsil edici bir niteliği kalmadığını ileri sürerek kendilerine oy verilmesini istemişlerdir. Nitekim bu talep 1973 Genel Seçimlerinde karşılığını bulacak, Demokratik Parti %11.90 gibi bir oy oranıyla 45 milletvekili çıkaracaktır. Demokratik Parti'nin 1972 yılında düzenlenen kongresine Celal Bayar'ın telgraf göndermiş olması ise, Demokrat Parti'nin gerçek mirasçısı olma iddiasını pekiştirmiş görünmektedir.

Bu ders kapsamında ele alınan ve yukarıda özetlenen meselelere ilişkin okunması önerilen kaynaklar şunlardır:

Kemal H. Karpat, Türk Siyasi Tarihi: Siyasal Sistemin Evrimi, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 325 - 342.

İhsan Ömer Atagenç, "Ferruh Bozbeyli'nin Siyasal Düşüncesinde 'Demokratik Sağ' Kavramı", Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(2), Haziran 2019, s. 130 - 143.

Yusuf Tekin-Çağatay Okutan, Türk Siyasal Hayatı, Orion Yayınları, İstanbul, 2011, s. 165.